

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ

«Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ...»

Κώστας Καρυωτάκης

Από τα πρώτα ως τα τελευταία ποιήματα



ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ 

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ.....	13
I. <i>Καρυωτάκης και κριτική</i>	17
Ζητήματα μορφής.....	17
Η στιχουργία του Καρυωτάκη	20
Η εικονοποιία και τα σχήματα λόγου	26
Η Σάτιρα και η Ειρωνεία	27
Διακειμενικές σχέσεις.....	31
Ερμηνευτικές προτάσεις	36
II. <i>Το θεωρητικό πλαίσιο</i>	55
Η σημειωτική των παθών	56
Το εννοιολόγημα του <i>αισθάνομαι</i>	56
Οι καταστάσεις των πραγμάτων και οι καταστάσεις της ψυχής.....	57
Η ένταση και η «φορία»	58
Οι προϋποθέσεις για την ανάδυση της σημασίας	59
Το σθένος	60
Προθετικότητα και γίγνεσθαι	60
Ενεργοποίηση.....	61
Η ανάδυση του υποκειμένου και του αντικειμένου	62

Το πιθανοποιημένο υποκειμένο	64
Τα είδωλα του πάθους	65
Οι ερμηνευτικές προτάσεις του Jacques Fontanille	65
Οπτική γωνία	65
Οι σωματικές εκφράσεις	67
Παραλλαγές έντασης	70
Ισοτοπία	71
Τα σχήματα λόγου	73
Το υποκειμένο και το μη υποκειμένο	74
Η σημειωτική της ποίησης του Michael Riffaterre	75
III. Το επίπεδο εφαρμογής	79
Τα «Νεανικά» ποιήματα	79
Ο έπαινος του σώματος	79
Τα είδωλα του πάθους	86
Η ερωτική δοκιμασία	92
Ο Πόνος του Ανθρώπου και των Πραμάτων	102
Μια νέα οπτική	102
Η ερωτική αναζήτηση	120
Μια πρώτη ενεργοποίηση	132
Η παλινδρόμηση	135
Νηπενθή	141
Η ποιητική λειτουργία	141
Η σχέση ατόμου-φύσης	177
Αστάθεια και παλινδρόμηση	185
Η νοσταλγία	195

Η αναζήτηση του άλλου	208
Ο καθορισμός του υποκειμένου	214
<i>Ελεγεία και Σάτιρες</i>	220
Το μη υποκείμενο	221
Στροφή προς άλλες καταστάσεις	238
Η αναζήτηση	241
Η ανάδυση του αληθινού υποκειμένου	248
Η ποιητική δικαίωση	274
«Οι υπάλληλοι οι καημένοι»	290
Τα δύο τελευταία ποιήματα	307
ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ	323
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	329
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	353

II

Το θεωρητικό πλαίσιο

Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ απαιτεί και τα κατάλληλα μεθοδολογικά εργαλεία. Για πολλά από αυτά (*υποκείμενο κατάστασης, υποκείμενο δράσης, αφηγηματικό πρόγραμμα, σημειωτικό τετράγωνο κ.ά.*) έχουμε μιλήσει εκτεταμένα σε προηγούμενα βιβλία μας και δεν είναι ανάγκη να επανέλθουμε εδώ¹. Η έρευνα όμως συνεχίζεται και νεότεροι ερευνητές έρχονται να προσθέσουν τις απόψεις τους στο σημειωτικό γίγνεσθαι. Επομένως οφείλουμε να παρουσιάσουμε εδώ τις νεότερες τάσεις στο χώρο της θεωρίας, εστιάζοντας την προσοχή μας στα ερμηνευτικά κλειδιά που βοηθούν στην ανάλυση της ποίησης του Καρυωτάκη.

1. Βλ. Απόστολος Μπενάτσης, *Η ποιητική μυθολογία του Τάσου Λειβαδίτη*, Πρόλογος Ε. Γ. Καψομένου, Αθήνα: Επικαιρότητα, 1991, σσ. 20-52· του ιδίου, *Το σημειωτικό τετράγωνο. Σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη λογοτεχνία*, Αθήνα: Επικαιρότητα, 1994, σ. 10· του ιδίου, *Κωνσταντίνος Θεοτόκης. Πάθη - Δράση - Κώδικες*, Αθήνα: Επικαιρότητα, 1995, σσ. 45-71 και του ιδίου, *Σημειωτική και κείμενο. Ποητικός, σατιρικός και θεατρικός λόγος*, Αθήνα: Επικαιρότητα, 2000, σσ. 169-180.

Η σημειωτική των παθών

Το εννοιολόγημα του αισθάνομαι

Είναι γνωστό ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα η σημειωτική έδωσε έμφαση στη *σημειωτική της δράσης*. Η έννοια της *δρώσας δύναμης* (actant), ελεύθερη από το ψυχολογικό της πλαίσιο και οριζόμενη μόνο από τη δράση της, είναι ο *sine qua non* όρος για την ανάπτυξη μιας *σημειωτικής της δράσης*². Φυσικά δεν έλειψαν και οι αναζητήσεις σε άλλους τομείς της ερμηνευτικής δραστηριότητας³.

Έτσι το 1991 ο A. J. Greimas επιχειρεί να ερμηνεύσει σημειωτικά την παραδοσιακή θεωρία των παθών. Στο βιβλίο που έγραψε με το Jacques Fontanille, *Sémiotique des passions. Des états de choses aux états d'âme*⁴, διευκρινίζει ότι τα πάθη εμφανίζονται γυμνά ως η άρνηση του λογικού και του γνωστικού και ότι το *αισθάνομαι* (sentir) υπερέχει του *αντιλαμβάνομαι*. Είναι σαν να εμφανίστηκε ξαφνικά μια άλλη φωνή για να φωνάξει τη δική της αλήθεια, να πει πράγματα με διαφορετικό τρόπο. Το σώμα γίνεται το κέντρο αναφοράς ολόκληρης της σκηνοθεσίας πάθους. Κατά τον Greimas ο όρος *φορέα* (phoreï) χρησιμοποιείται για να ορίσει αυτή την ενοχλητική αντικατάσταση εντεύθεν του υποκειμένου εκφώνησης.

2. Για τη *σημειωτική της δράσης* βλ. Peter Stockinger, «Prolegomena to a Theory of Action», *Paris School Semiotics. I Theory*, Paul Perron & Frank Collins (eds), Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1989, σσ. 33-60.

3. Βλ. Απόστολος Μπενάτσης, «Algirdas Julien Greimas, Ο μεγάλος δάσκαλος της σημειωτικής», *Το σημειωτικό τετράγωνο. Σύγχρονες ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη λογοτεχνία*, ό.π., σσ. 15-19 και Ερατοσθένης Γ. Καψωμένος, «Η “Δομική Σημαντική” μετά τον Greimas: Κριτικός απολογισμός – προοπτικές», *Ελληνική Σημειωτική Εταιρεία, Άνθρωπος ο Σημειώνων, Λόγος και Ιδεολογία*, επιμ. Α.-Φ. Λαγόπουλος, Κ. Μπόκλουντ-Λαγοπούλου, Β. Τεντοζάλη, Κ. Τσουκαλά, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1986, σσ. 13-34.

4. A. J. Greimas – J. Fontanille, *Sémiotique des passions. Des états de choses aux états d'âme*, Paris: Seuil, 1991.

Η Anne Hénauld σχολιάζει αυτήν τη στροφή προς το χώρο του *αισθάνομαι* και σημειώνει ότι η δράση προϋποθέτει μια συνειδητή στάση που ορίζεται από ένα *γνωρίζω*, το οποίο παραπέμπει σαφώς σε χωρισμένα αντικείμενα, διαζευγμένα από το υποκειμένο. Αντίθετα, επισημαίνει η Hénauld, «το να ζούμε» ένα γεγονός προϋποθέτει μια στάση που δε βγαίνει αναγκαστικά από την ενδοσκοπήση και την καθαρή συνείδηση. Κατά συνέπεια, όταν «αισθανόμαστε» δεν υπάρχει πια αυτή η αποστασιοποίηση, αυτός ο διαχωρισμός του εγώ και του εξωτερικού κόσμου, που είναι χαρακτηριστικά του τομέα της δράσης.

Κατά την άποψη της η λογοτεχνία είναι ο χώρος όπου παρατηρούμε τον τρόπο με τον οποίο το *αισθάνομαι* εκδηλώνεται στο λόγο. Και καταλήγει η Hénauld: «Το σημααινόμενο του *αισθάνομαι* είναι μυϊκό, αδενικό και επιδερμικό πολύ πριν εμφανιστεί στο ρηματικό επίπεδο. Όταν διαταράσσει το λόγο, αυτό γίνεται με ένα είδος αμεσότητας που η λογοτεχνική δημιουργία προσπαθεί να μιμηθεί»⁵. Το *αισθάνομαι* βιώνεται άμεσα ως ένας αυταπόδεικτος τρόπος ύπαρξης, πριν από τη δημιουργία οποιασδήποτε εντύπωσης· ενώ, σύμφωνα με μερικούς (χάρη στην εξάλειψη κάθε λογικής), μπορεί να ταυτίζεται με την αρχή της ίδιας της ζωής.

Οι καταστάσεις των πραγμάτων και οι καταστάσεις της ψυχής

Το επόμενο εννοιολόγημα που θα χρειαστεί στην ανάλυση του έργου του Καρουωτάκη είναι η έννοια της *κατάστασης*. Η ικανότητα, θεωρούμενη ως αναγκαία προϋπόθεση, ως δυνατότητα δράσης, υπάρχει πρώτα απ' όλα ως κατάσταση του υποκειμένου. Αυτή η κατάσταση είναι μια μορφή του «είναι» του, μια μορφή που ενεργοποιείται πριν από την πραγματοποίησή.

5. Anne Hénauld, *Le pouvoir comme passion*, Paris: P.U.F., 1994, σ. 5.

Από την προοπτική του δρώντος υποκειμένου, ωστόσο, η *κατάσταση* είναι είτε το αποτέλεσμα είτε η αφορμή της δράσης. Η *κατάσταση* λοιπόν είναι πρώτα απ' όλα μια «κατάσταση πραγμάτων» του κόσμου που μετασχηματίζεται από το υποκείμενο, αλλά είναι ακόμη η «κατάσταση της ψυχής» του ικανού υποκειμένου ενόψει της δράσης, καθώς και η ίδια η τροπική του ικανότητα που την ίδια στιγμή υφίσταται μετασχηματισμούς.

Η ένταση και η «φορία»

Είναι γνωστό ότι κάθε επιστημονικό εγχείρημα, όταν καθιερώνει ένα επιστημολογικό επίπεδο, ταυτόχρονα δημιουργεί ένα «φαντασιακό» και ακόμη ένα θεωρητικό χώρο. Στην έρευνα της σημειωτικής των παθών για εννοιολογήματα που καθιστούν κάποιον ικανό να ανασυστήσει το βαθύ επιστημολογικό επίπεδο, οι δύο έννοιες της *έντασης* (tensivité) και της *φορίας* (phorei) φαίνεται ότι αποδίδουν πολύ, σύμφωνα με τους Greimas – Fontanille⁶.

Έχουμε ήδη ορίσει την έννοια της *φορίας*. Οι παρατηρήσεις όμως του Jacques Fontanille στο *Sémiotique du visible. Des mondes de lumière*⁷ καθιστούν το θεωρητικό αυτό όρο περισσότερο καταληπτό. Κατά την άποψή του ο τομέας της *φορίας* είναι το υποκείμενο του *αισθάνομαι*. Η *φορία* χαρακτηρίζει μια μη οργανωμένη σε διπολική συνάρτηση κατάσταση του *αισθάνομαι*. Πρόκειται για την κατάσταση όπου το ίδιο το σώμα, τη στιγμή που καθιερώνεται η σημειωτική ύπαρξη, είναι ικανό να δέχεται τις καθαρές εντυπώσεις εντάσεων, των οποίων βρίσκει κανείς τα ίχνη στην «κατάπληξη», την «έκπληξη» ή το «θαυμασμό». Επιπλέον ο Fontanille θεωρεί ότι «οι δρώσες δυνάμεις δεν είναι ενεργοποιημένες:

6. A. J. Greimas – J. Fontanille, *Sémiotique des passions. Des états de choses aux états d'âme*, ό.π., σ. 16.

7. Jacques Fontanille, *Sémiotique du visible. Des mondes de lumière*, Paris: P.U.F., 1995, σσ. 6-7.

δεν είναι ούτε υποκειμένο ούτε αντικείμενο, αλλά μόνο “εντυπώσεις-πηγές” και “εντυπώσεις-στόχοι” στοιχειωδών εντάσεων».

Αν και αυτό είναι μια αναγκαία προϋπόθεση, δεν είναι εντούτοις αρκετή για να εξηγήσει τα φαινόμενα πάθους. Πρέπει λοιπόν να γυρίσουμε, παρατηρούν οι Greimas – Fontanille, στη λεξιλογική επιφάνεια, σε μια πιο εμπειρική προσέγγιση των πραγμάτων. Παρατηρούμε ότι ορισμένα πάθη –ο *θαυμασμός*, π.χ., αλλά και η *έκπληξη* ή η *κατάπληξη*– ήδη υπαινίσσονται τη δυνατότητα ενός μη οργανωμένου ακόμη σε διπολική συνάρτηση ορίζοντα. Η *έκπληξη* και η *κατάπληξη* παρουσιάζονται σαν δύο διαφορετικές μορφές οπτικών γωνιών, η μια αρχική και η άλλη εξακολουθητική. Δε λείπουν εξάλλου πορείες πάθους σε λογοτεχνικά κείμενα που αρχίζουν με τέτοιους σχηματισμούς. Π.χ., στο *Princesse de Clèves* ο *Prince de Clèves*, πριν ακόμη ερωτευθεί τη *Mlle de Chartres*, τη συναντάει σ’ ένα κοσμηματοπωλείο και δεν παύει να είναι «έκπληκτος» από ό,τι την αφορά· δηλαδή παραμένει σε μια κατάσταση έντασης και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για να την ερωτευθεί. Έχει λοιπόν ένα προαίσθημα ότι το αντικείμενο έχει αξία γι’ αυτόν. Δεν έχει όμως ακόμη συνδεθεί με το ποθητό αντικείμενο, αλλά πρόκειται να συνδεθεί. Η μέγιστη *ένταση* λοιπόν πρέπει να αντιστοιχεί σε μια πλήρη απουσία αρθρώσεων. Ο Greimas τέλος δηλώνει ότι φαντάζεται τον ανθρώπινο κόσμο στην *ab quo* κατάστασή του, στην αρχική του δηλαδή κατάσταση, ως μια «ένταση φορίας»⁸.

Οι προϋποθέσεις για την ανάδυση της σημασίας

Στη φάση αυτή δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για «θέσεις δράσης», αλλά μόνο για πρωτότυπα δρωσών δυνάμεων, για *σχεδόν υποκειμένα*

8. A. J. Greimas – J. Fontanille, *Sémiotique des passions. Des états de choses aux états d’âme*, ό.π., σ. 25.

και για *σχεδόν αντικείμενα* της προθετικότητας του υποκειμένου. Προτού φανταστούμε ένα υποκείμενο έντασης που συναντά αξίες επενδεδυμένες σε αντικείμενα (ή τον κόσμο ως αξία), πρέπει να φανταστούμε ένα επίπεδο «προαισθήματος» όπου θα ήταν στενά δεμένα το ένα με το άλλο, το υποκείμενο με τον κόσμο και ο κόσμος με το υποκείμενο. Έτσι ένα υποκείμενο *προθετικότητας* αδιάσπαστα ενωμένο με τη «σκιά αξίας» διαγράφεται πάνω στην οθόνη της έντασης φορίας. Αυτό αποτελεί το πρώτο βήμα για την ανάδυση της σημασίας.

Το σθένος

Στην παραπάνω προβληματική εντάσσεται και το εννοιολόγημα του *σθένους* (valence). Το πρωτότυπο του αντικειμένου ορίζεται ως «σκιά αξίας». Η πιο κοινή μορφή που παίρνει αυτή η «σκιά» είναι ένα *προαίσθημα αξίας*. Πρόκειται για ένα είδος «αξίας» της αξίας και μ' αυτήν τη σημασία θα μπορούσαμε να την ονομάσουμε «σθένος».

Προθετικότητα και γίγνεσθαι

Δύο ακόμη εννοιολογήματα θα πρέπει να διευκρινιστούν για να γίνει αντιληπτή η προβληματική που αναπτύσσεται εδώ και αφορά στο πέραςμα από το *συνεχές* στο *ασυνεχές*. Πρόκειται για την *προθετικότητα* (intentionnalité) και το *γίγνεσθαι* (devenir).

Όπως παρατηρούν οι Greimas – Fontanille⁹, για να αναδυθεί η σημασία από την *ένταση φορίας*, πρέπει να επικρατούν οι εντάσεις που ευνοούν τη σχάση. Μόνο κάτω απ' αυτές τις προϋποθέσεις η *προθετικότητα* μπορεί να διαγραφεί ως *προσανατολισμός* (orientation). Μπορούμε να ονομάσουμε *γίγνεσθαι* τη «θετική» ανισορροπία που ευνοεί

9. A. J. Greimas – J. Fontanille, *Sémiotique des passions. Des états de choses aux états d'âme*, ό.π., σσ. 34-35.

τη σχάση της μάζας της *φορίας*. Αν η προθετικότητα γίνεται αντιληπτή ως η αρχαϊκή τροπική εντύπωση της σχάσης στο χώρο της *φορίας*, το *γίγνεσθαι* θα ήταν η «θετική εκδοχή» που ευνοεί την εμφάνιση της σημασίας. Στην πραγματικότητα, λίγα πράγματα χωρίζουν αυτές τις έννοιες. Η *προθετικότητα*, ο *προσανατολισμός* και το *γίγνεσθαι* λίγο πολύ ορίζουν, με διαφορετική έμφαση, το ίδιο πράγμα. Εντούτοις ο όρος *γίγνεσθαι* διαισθητικά είναι ευκολότερο να χρησιμοποιηθεί παρά η *προθετικότητα*.

Ενεργοποίηση

Με τη διευκρίνιση των παραπάνω εννοιολογημάτων εισερχόμαστε σε μια τελική φάση που οδηγεί προς έναν ευδιάγνωστο κόσμο. Το υποκείμενο λοιπόν, αποκτώντας την τροπική ικανότητα από την πίστη στο επίπεδο της *φορίας* και συνδεδεμένο με τη «σκιά της αξίας» μέσω της *προθετικότητας*, δεν είναι ακόμη ικανό να αναγνωρίσει αξίες. Μπορεί να αισθάνεται μόνο το *σθένος*, ειδικά ως αισθητική εκτίμηση.

Το υποκείμενο, για να γνωρίσει, πρέπει πρώτ' απ' όλα ν' άρνηθεί. Η *άρνηση* μπορεί να αναλυθεί ως εξής: η πρώτη κίνηση είναι μια καθαρή πράξη, μια ενεργοποίηση. Το υποκείμενο καθορίζει μια θέση που, αρχίζοντας από τη σκιά της αξίας, οριοθετεί τη ζώνη μιας κατηγορίας. Αυτή η *ενεργοποίηση* είναι καθαυτή μια *άρνηση*, η οριοθέτηση μιας ζώνης, ο καθορισμός ενός μέρους, δηλαδή η *άρνηση* αυτού που δεν είναι αυτό το μέρος.

Με άλλα λόγια, για να έλθει η σημασία και για να σταθεροποιηθεί η ένταση, το υποκείμενο τελεστής δεν έχει άλλη λύση από το να *κατηγοριοποιήσει την απώλεια του αντικειμένου*. Αυτός είναι ο λόγος που η *άρνηση* είναι η πρώτη ασυνεχής κατηγορία. Μόνο μ' αυτή την προϋπόθεση το υποκείμενο θα είναι ικανό να γνωρίσει το αντικείμενο. Επιπλέον η κατάτμηση σε ασυνεχείς κατηγορίες μετασχηματίζει το *γίγνεσθαι* σε μια διαδοχή ασυνεχών διαζεύξεων και συζεύξεων. Η πρώτη

ενεργοποίηση, ακολουθούμενη από τις συστατικές διεργασίες της στοιχειώδους δομής, μετατρέπει τις διαμορφώσεις σε διαδοχές *πριν* και *μετά*, σε φάσεις και αρχές φάσεων¹⁰.

Η ανάδυση του υποκειμένου και του αντικειμένου

Έχοντας φτάσει τώρα στο επίπεδο της καθαυτό αφηγηματικής σύνταξης, μπορούμε να ορίσουμε τα εννοιολογικά εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν άμεσα στην ανάλυση της ποίησης του Καρυωτάκη από την άποψη της σημειωτικής των παθών.

Θα αρχίσουμε από το *υποκείμενο* και το *αντικείμενο*. Το μόνο αληθινό υποκείμενο που διαθέτουμε μέχρι τώρα είναι το *υποκείμενο τελεστής* (το υποκείμενο της ενεργοποίησης), αλλά το μόνο «αντικείμενο» που μπορούμε να του αναγνωρίσουμε είναι εκείνο που προέρχεται από την ενεργοποίηση, δηλαδή ένα σύνολο σχέσεων μέσα σε μια κατηγορία – το σημειωτικό τετράγωνο ως μορφικό-γνωστικό αντικείμενο. Αλλά τότε το αντικείμενο είναι βασικά μια συντακτική μορφή που εμφανίζεται ως διαφορετικές θέσεις, οι οποίες προτείνονται στο υποκείμενο μέσα στην κατηγορία. Επομένως θα οριστεί σ' αυτό το επίπεδο ως ένα σύνολο συντακτικών κατηγοριών που εμφανίζονται ως απλοί περιορισμοί και επιβάλλονται στην πορεία του υποκειμένου.

Θα μπορούσαμε να πούμε τελικά ότι το υποκείμενο και το αντικείμενο επιλέγουν το ένα το άλλο αντίστοιχα, το υποκείμενο γιατί επιβάλλει τις συντακτικές ιδιότητες στο αντικείμενο, και το αντικείμενο γιατί σημασιοποιεί το υποκείμενο, ενώ το σθένος αποτελεί το ρυθμιστικό κριτήριο αυτής της συνάντησης.

10. A. J. Greimas – J. Fontanille, *Sémiotique des passions. Des états de choses aux états d'âme*, ό.π., σσ. 40-43.

Περνώντας τώρα στις πολεμικές σχέσεις παρατηρούμε ότι στο επίπεδο των σημειο-αφηγηματικών δομών η πολεμική αρχή θα πάρει δύο μορφές: είτε τα υποκειμένα στοχεύουν στο ίδιο αντικείμενο αξίας και, στο βαθμό που έχουν το ίδιο σύστημα αξιών, συναγωνίζονται μεταξύ τους είτε συγκρούονται, καθώς διαφορετικά αξιακά συστήματα επενδύονται στα αφηγηματικά τους προγράμματα.

Υπάρχει ακόμη ένα φαινόμενο, που σχετίζεται με τους μετασηματισμούς των αντικειμένων σε υποκειμένα. Το αντικείμενο γίνεται *υποκειμένο* γιατί ανθίσταται, κρύβεται, απορρίπτεται το υποκειμένο αναζήτησης μ' ένα είδος προβολής στο αντικείμενο των εμποδίων, τα οποία συναντά το υποκειμένο. Το αντι-υποκειμένο κατά κάποιο τρόπο τρυπώνει στη μορφή-αντικείμενο, ειδικότερα όσον αφορά σ' ένα γεμάτο πάθος υποκειμένο.

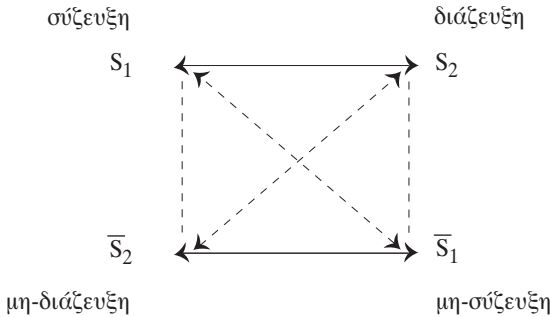
Κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις πολλά αντικείμενα αξίας διατηρούν ένα επίπεδο αμφισημίας. Στο λόγο, π.χ., των γιατρών για το διαβήτη, η «ζάχαρη» μπορεί να εμφανίζεται είτε ως θετικό αντικείμενο που είναι ευφορικό στο αφηγηματικό πρόγραμμα της διατροφής είτε ως αρνητικό αντικείμενο, ένα πραγματικό δηλητήριο –η πηγή του διαβήτη– σ' ένα αντι-πρόγραμμα κακής διατροφής. Η αλλαγή του status είναι βαθμιαία και συνεχής, γιατί όλα αφορούν στο μέτρο (για το θετικό αντικείμενο) και στην υπερβολή (για το αρνητικό αντικείμενο). Αλλά η υπερβολή και το μέτρο δεν είναι εσωτερικές ιδιότητες του αντικειμένου, καθόσον η θετική ή αρνητική εντύπωση του αντικειμένου σχετίζεται με την ευαισθησία (ψυχολογική) των υποκειμένων. Θα μπαίναμε στον πειρασμό να συγκρίνουμε αυτές τις λειτουργίες με ορισμένα μαγικά ποτά που μπορούν να δεκαπλασιάζουν τις δυνάμεις του ήρωα που τα πίνει και να καταστρέφουν αυτούς που δεν αξίζουν ή που δεν είναι οι προορισμένοι δέκτες τους. Ευφορικό, ως τέτοιο, το αντικείμενο είναι εντούτοις βλαβερό για το υποκειμένο.

Το πιθανοποιημένο υποκείμενο

Στην αφηγηματική σημειωτική έχουμε αναγνωρίσει μια σειρά ρόλων του υποκειμένου που χαρακτηρίζουν τους *ποικίλους τρόπους ύπαρξης της αφηγηματικής δρώσας δύναμης* κατά τη διάρκεια των μετασχηματισμών της. Στην πιο κοινή της χρήση αυτή η σειρά περιορίζεται σε τρεις ρόλους που ο καθένας τους βασίζεται σε ένα τύπο ζεύξης:

- εν-δυναμοποιημένο υποκείμενο (μη-συζευγμένο)
- ενεργοποιημένο υποκείμενο (διαζευγμένο)
- πραγματοποιημένο υποκείμενο (συζευγμένο)

Εντούτοις, αν λάβουμε υπόψη τους διαφορετικούς όρους που μπορούν να κατασκευαστούν από την κατηγορία της ζεύξης, παρατηρούμε την ύπαρξη μιας τέταρτης θέσης, της *μη-διάζευξης*, που δεν εμφανίζεται στον κατάλογο των τρόπων ύπαρξης.



Όπως οι τρόποι ύπαρξης του υποκειμένου της σύνταξης επιφάνειας ορίζονται σε σχέση με τη θέση αυτού του υποκειμένου στην κατηγορία της ζεύξης, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η «μη-διάζευξη» ορίζει μια θέση και έναν τρόπο ύπαρξης του υποκειμένου που δεν

έχουμε παρατηρήσει ως τώρα. Προτείνουμε να ονομάσουμε αυτό το ρόλο «πιθανοποιημένο υποκείμενο», στο βαθμό που προκύπτει από μια άρνηση του ενεργοποιημένου υποκειμένου και προϋποτίθεται από το πραγματοποιημένο υποκείμενο.

Το βιβλίο αυτό ασχολείται με την ποίηση του Κώστα Καρυωτάκη. Οι αναλύσεις εκτείνονται από τα πρώτα ως τα τελευταία ποιήματά του και χρησιμοποιούνται σύγχρονα θεωρητικά εργαλεία που καθιστούν δυνατή μια νέα ανάγνωση της ποίησής του. Οι έρευνες της σχολής του A. J. Greimas και οι ερμηνευτικές προτάσεις του Michael Riffaterre αποτελούν το θεωρητικό υπόβαθρο όλου του έργου. Οι διακειμενικές ιδιαίτερα σχέσεις δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο το ποιητικό υποκείμενο αφομοιώνει και μετασχηματίζει τα στοιχεία της ποιητικής παράδοσης. Τέλος, με τη χρήση του σημειωτικού τετραγώνου, επιχειρείται μια ανασύσταση του ποιητικού σύμπαντος του Κώστα Καρυωτάκη.

ISBN 960-375-770-5



9 789603 757702

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧΗΣΗΣ 3770